

JAARVERSLAGEN STAATSBOSBEHEER OVER 1943 EN 1944.

De beide jaarverslagen kwamen gelijktijdig in mijn bezit, zodat ik ze tesamen zal behandelen. Dit is te minder een bezwaar, nu als gevolg van de oorlogsomstandigheden het laatste verslag eigenlijk niet meer is dan een accentuering van de moeilijkheden, die zich in 1943 voordeden.

Het is jammer, dat men het jaarverslag niet doet voorafgaan door een overzicht, waarin de voornaamste gebeurtenissen en werkzaamheden worden gememoreerd, met slechts enkele afgeronde cijfers ter nadere illustratie. Daarvoor interesseert zich de buitenstaander meer dan voor al die bijzonderheden welke meer voor den internen dienst van belang zijn.

Bij de hieronder volgende bespreking zullen we ons tot de hoofdzaken bepalen. De totale kosten bedroegen:

Domeinbeheer	f 1.615.400	f 1.680.000
Bebossing met renteloos voorschot	f 112.200	f 109.600
Algemene dienst	f 580.000	f 588.700
	<u>f 2.307.600</u>	<u>f 2.258.300</u>

Wanneer men verder de opgegeven gedetailleerde cijfers raadpleegt, blijkt dat in bovengenoemde cijfers zijn begrepen resp. f 591.000 en f 682.000 voor personeels-uitgaven (salaris, pensioen, reisgeld, verzekeringen etc.).

Dit hoge percentage wordt verklaard door een deel van de taak van het bosbeheer, n.l. de uitvoering van wettelijke bepalingen, de bosvoorlichtingsdienst, de statistiek die in hoofdzaak personeel opeisen.

Het belangrijkste in het jaarverslag is uit den aard der zaak de behandeling van het domeinbeheer.

De kosten hiervan bedroegen

1. Salarissen etc.	f 264.700	f 323.400
2. Bebossing, instandhouding van bos enz.	f 1.214.800	f 1.157.900
3. Algemeen (hoofdzakelijk reis- en bureelkosten, belastingen)	f 135.900	f 118.700
	<u>f 1.615.400</u>	<u>f 1.600.000</u>
	over 1943	over 1944

Post 2 is verder opgebouwd uit

Sociale verzekering etc.	f 278.300	f 296.500
Uitgaven in de houtvesterijen inclusief Rijkszaadeest	f 937.500	f 861.400
	<u>f 1.214.800</u>	<u>f 1.157.900</u>

Het areaal van het bosdomein onderging slechts geringe wijzigingen. Door aankoop, in 1943 van 81 ha voor f 75.000 en in 1944 van 29 ha voor f 25.000, en enkele geringe correcties bedroeg de uitgestrektheid eind 1944

Bebost	30302 ha
Bouw- en grasland	2225 "
Voor cultuur bestemd	8024 "
Niet voor cultuur bestemd	20888 "

61439 ha

De grote uitgestrektheid van bijna 21.000 ha „niet voor cultuur bestemd" wordt niet nader gespecificeerd; ze zal wel in hoofdzaak wegen, duinen en natuurmonumenten omvatten. Gaarne zagen we in het jaarverslag ook enkele nadere gegevens opgenomen over de „beboste oppervlakte" van ruim 30.000 ha, bijv. met welke houtsoorten ze zijn bezet en tot welke uitgestrektheid en een opgave van de ouderdomsklassen, welke gegevens door de verschillende beheerders toch zeker wel bij benadering kunnen worden verstrekt.

Uit bovenstaande opgave der kosten blijkt, dat de totale uitgaven tamelijk wel gelijk bleven; de personeelskosten liep en op en de eigenlijke werkgelden liepen met een iets groter bedrag terug. Het vaste personeel bleef vrijwel constant; bij het tijdelijke personeel ziet men een nogal sterke vermeerdering. Het aantal technische hulpkrachten liep op van 91 tot 137, een vermeerdering die nodig was hoofdzakelijk door de controle, welke het Besluit Staatstoezicht op de Bossen vereiste.

De belangrijkste posten van de uitgaven in houtvesterijen vindt men in het onder volgende staatje.

	1943	1944
Kwekerijen	f 75.891	f 94.024
Bebossing	f 43.775	f 28.849
Bestaand bos	f 607.039	f 539.034
Wegen en waterleidingen	f 67.960	f 52.232

Alle posten zijn dus teruggelopen, behalve de kwekerijen. Dat vindt zijn verklaring hierin, dat men onder de abnormale omstandigheden tijdens de bezetting de voorgenomen werkzaamheden niet uitvoeren kon.

Gedeelten van kwekerijen werden voor de voedselvoorziening gebruikt, meststoffen ontbraken veelal. Door een der kwekerijen werd door de bezetter een tankgracht gegraven, zodat het aan wezige materiaal verplaatst was, werd het gehele bos ter plaatse gevorderd. In enkele houtvesterijen trachtte men uitbreiding aan de kwekerijen te geven, omdat men de grote uitgestrektheden kaalgeskapt terrein zo spoedig mogelijk weer wilde beplanten. Dit is tenslotte de reden, waarom in 1944 de kwekerijkosten opliepen.

En voor de werkzaamheden der overige posten ontbrak het aan de nodige werkrachten. Vele werken naar het buitenland gevoerd, of werden aangetrokken door de hoge lonen bij de militaire werken. De meeste bosarbeiders moesten bij de vellingen te werk gesteld worden. Het gebrek aan fietsen of andere transportmiddelen werkte ook remmend. In sommige houtvesterijen werden door de bezetter zelfs gehele gedeelten gesloten, zodat daar alle werkzaamheden stil lagen.

Hoe noodlottig deze omstandigheden voor de bebossing waren moge blijken uit onder volgende cijfers.

In 1941 werden bebost totaal 556 ha woeste grond, in 1942 bebost 209 ha, en bewerkt ter bebossing 175 ha; in 1943, resp. 157 en 51 ha en in 1944 97 en 16 ha, terwijl de hieraan ten koste gelegde geldenvoor 1943 en 1944 bedroegen f 43.775 en f 28.849. Dus een sterke achteruitgang.

De gebruikte houtsoorten waren

	1943	1944
Grove den (deels Oost. Cors. den	16	20
Douglas (deels fijnspar	34	12
Douglas (deels fijnspar)	34	12
Lariks	91	62
Ander naaldhout	9	—
Loofhout	7	3
	<u>157</u>	<u>97</u>

De cijfers voor de herbebossingen geven hetzelfde beeld

	1943	1944
Groveden	74 ha	70 ha
Douglas	40 ha	59 ha
Lariks	137 ha	78 ha
Ander naaldhout	20 ha	10 ha
Loofhout	81 ha	37 ha
	<u>352 ha</u>	<u>254 ha</u>
Kosten	f 172.055	f 137.056

De verplegingskosten maatregelen over het gehele areaal (zuivering en vrijstelling van hoofdhousoorten, spitten van terreinen en singels, brandbescherming) bedroegen in beide jaren circa f 123.472 en f 121.730.

Gedund werden in 1943 2480 ha en in 1944 2282 ha en *geveld* resp. 310 en 406 ha. In 't verslagjaar vindt men niet aangegeven hoeveel de dunningen en vellingen aan hout hebben opgebracht. Wel wordt vermeld, dat in 1943 de opbrengst van 66227 m³ f 981.000 en in 1944 van 59018 m³ f 729.000 bedroegen. Zijn de verkochte hoeveelheden gelijk aan de houtopbrengst der dunningen en vellingen, wat men zeker wel aannemen mag, dan geeft de verkoop dus tevens inzicht in de productie van het bosareaal over de genoemde jaren. Een splitsing in opbrengst van dunning en eindhak zocht men echter vergeefs, zodat men niet te weten komt hoeveel in verslagjaren de kapvlakte heeft opgebracht. In verband met de jongen leeftijd onzer bossen bestaat de opbrengst voor 't grootste deel uit hout van geringe afmetingen en voornamelijk uit naaldhout, wat uit ondervolgende staat moge blijken.

Sortimentsgroepen der verkochte hoeveelheden.

werk- en paalhout	10960 m ³	5687 m ³
mijahout	8880 m ³	7153 m ³
gerief- en staakhout	15962 m ³	14148 m ³
brandhout (incl. generatorhout) ..	27359 m ³	28125 m ³
Loofhout	3066 m ³	3921 m ³

66227 m³   59018 m³

Wanneer men in aanmerking neemt dat in 1939 de totale opbrengst slechts 20721 m³ bedroeg, waarvan 5691 m³ brandhout, ziet men duidelijk welk een enorm invloed de oorlogsomstandigheden op de productie hadden. De totale opbrengst is ongeveer verdriedvoudigd, die van het brandhout vervijfvoudigd. Ieder Nederlander weet echter, dat we ons over die hoge opbrengst niet behoeven te verheugen; we zullen hier alleen maar memoreren dat 40% van het Haagse Bos werd kaalgekapt.

Was de opbrengst ongeveer 2 m³ per ha „beboste oppervlakte“, in sommige houtvesterijen was de velling aanmerkelijk hoger.

		Opbrengst per ha bos in m ³				
		1939	1940	1941	1943	1944
Houtvesterij	Breda	2.0	3.3	5.2	4.8	4.7
"	Apeldoorn	1.0	1.3	1.3	2.4	1.2
"	Zwolle	0.4	0.8	4.1	3.0	4.1
"	Utrecht	1.1	2.5	5.8	5.2	5.5
"	Haarlem				18.2	4.7

Het hoge cijfer voor Haarlem is natuurlijk te wijten aan het hierboven genoemde vandalisme der bezetters.

De geldelijke opbrengsten bedroegen

	1942	1943	1944
	f 106500	f 1.331000	f 783000
en volgens de werkplannen	f 979000	f 1.225000	f 684000
waarvan hout.	f 781000	f 981000	f 729000

De andere inkomsten dan hout zijn die van boomzaden, landbouwgewassen, verpachtingen, erfpacht, jacht en visserij etc.

Over 1943 wordt medegedeeld dat de opbrengst per m³ ($\pm$ f 15) niet wordt opgegeven, omdat dit geen betekenis heeft. Evenmin hecht men waarde aan de prijsopbrengst der verschillende sortimenten, omdat de prijsbeheersing de prijzen vaststelde en tengevolge van de houtnood steeds de maximum prijs werd behaald. M.i. houdt dit geen steek. Het houtgebrek is cromisch geworden en we zouden in de jaarverslagen, gedurende een lange periode het prijsverloop moeten missen. Niet ieder heeft het tarief van de prijsbeheersing te zijner beschikking; de jaarverslagen vormen nog altijd de bron, waaruit we die gegevens kunnen putten.

Vermeld zij nog dat de daling der inkomsten in 1944 een gevolg is van een boekingskwestie. Wegens de late overdracht der inkomsten van hout aan de comptabele van het Staatsbosbeheer, moest een deel dier inkomsten ten bate van 1945 geboekt worden.

Bebossing met renteloos voorschot van de Staat.

Naast het beheer van het eigenlijke domein is een der belangrijkste bemoeningen van het Staatsbosbeheer die met de bossen van gemeenten en verenigingen van algemeen nut, die voor hun bebossingen renteloos voorschot van de Staat verkregen hebben.

Het aantal gemeenten en instelling bleef gelijk (nl. 58 en vereniging, de Ned. Heide Mij). Eind 1944 was een uitgestrektheid van 18115 ha in de plannen opgenomen waarvan 15395 ha bebost. Verstrekt werden in beide jaren resp. rond f 22000 en f 18000, aan voorschotten.

De inkomsten waren in 1944 belangrijk n.l. voor de voornaamste gemeenten ruim f 400.000; deze hoge opbrengsten waren echter een gevolg van de verplichte leveringen van mijahout.

In 1944 werden geheel voor rekening van de gemeenten nog belangrijke uitgestrektheden bebost en herbebost; de oppervlakte wordt echter niet in het verslag vermeld.

Bosbouwvoorlichting.

Een ander belangrijk deel der werkzaamheden van de bosambtenaren vormen de adviezen aan verschillende departementen provinciën en gemeenten.

Zo aan Waterstaat over de beplanting van rijkswegen en kanalen, terwijl de dienst

tevens het beheer voert over de kwekerij van dit departement. Zij verleende haar bemiddeling bij de inkoop en vervoer van plantmateriaal. Voor Financiën werden waardeschattingen verricht.

De houtvester van Alkmaar bleef belast met de bebossingswerkzaamheden en de plantingen in de Wieringermeer, terwijl in 1943 een plan werd opgemaakt voor de planting de Noordoostpolder. 37 erven van boerderijen werden in deze polder afgeplant, 19 km wegbeplanting kwam gereed, waarbij o.a. beuk en eik werden gebruikt, welke houtsoorten aldus voor 't eerst in een Zuiderzeepolder werden geïntroduceerd. Van het keileemgebied bij de Voorst werd een bodemkaart vervaardigd, terwijl verschillende bosbouwkundige proefvelden werden aangelegd, o.a. windschermproofvelden voornamelijk met zwarte els. Aan verschillende gemeenten geeft het Staatsbosbeheer blijvend advies inzake de behandeling harer bossen.

Uitvoering van wettelijke maatregelen op het gebied van Bosbouw en Natuurschoon.

In 1943 kwam het „Besluit Staatstoezicht op de Bossen" tot stand, dat o.a. voor het bedrijfsjaar 1943/44 de eigenaren van bossen een algemene last tot velling oplegde. De omslag werd vastgesteld op 760.000 m³; voor velling werd tenslotte aangewezen rond 914.000 m³, waarvan 461.000 m³ naalhout. Het zwaartepunt kwam dus van de vrijwillige op de verplichte velling te liggen. Toch werden gedurende de periode Mei '43--Mei '44 nog ± 20.000 aanvragen voor vergunning tot velling behandeld, waarop een hoeveelheid van 92.000 m³ werd vrijgegeven. Behalve de vorengenoemde omslag werd van Mei tot October 1943 nog 181.000 m³ op lastgeving geveld. Op grond van beide regelingen kwamen dus 1.187.000 m³ voor de bijl.

In 1944 werd wel een omslag voorbereid, maar als gevolg van de oorlogsomstandigheden is er niet veel van terecht gekomen. In het bezette gebied gaven na dolle Dinsdag de houtvesters zelve de vergunningen en lastgevingen uit, terwijl in het bevrijde gebied de houtvoorziening geregeld werd door de in dat gebied gevestigde waarnemende Directeur van het Staatsbosbeheer. Veel is er zonder vergunning geveld — controle was veelal niet mogelijk, omdat er moeilijk in het bezette gebied kon worden gereisd. Tot 1 Juli 1945 werd 158.000 m³ voor velling aangewezen, de Wehrmacht kapte een 700.000 m³, terwijl in den winter 1944/45 de bevolking ter voorziening in haar brandstofbehoefte er naar schatting nog een slordige miljoen m³ bij kapte.

In beide verslagjaren werd gedurende den zomer de bij de vergunning tot velling gestelde voorwaarde tot herbeplanting gecontroleerd. Slechts in enkele gevallen moest proces-verbaal worden opgemaakt. Ruim 34.000 gevallen werden gecontroleerd, waarbij in nog geen 9000 gevallen niet of niet voldoende aan de plantverplichting was voldaan. Boswet 1922.

In beide jaren werd op grond van artikel 12 der wet gelijke bedragen uitgekeerd n.l. aan gemeenten f 48.125, Verenigingen f 1750 en Stichtingen f 41.400.

Natuurbeschermingsbeschikking 1940 en natuurschoonwet 1928.

In een groot aantal gevallen van ruilverkaveling werd geadviseerd inzake te stellen voorwaarde terwille van behoud van natuurschoon.

In 1943 werden 26 en in 1944 12 landgoederen met een uitgestrektheid van ruim 10.000 ha erkend in den zin van artikel 1 der natuurschoonwet. Eind 1944 was de wet van toepassing op 483 landgoederen met een oppervlakte van 72.273 ha; ± 58.000 ha hiervan was voor het publiek opengesteld. De herinventarisatie van het natuurschoon werd voortgezet; de provincie Gelderland kwam nagenoeg gereed.

Wat de bestrijding der iepenziekte betreft kan worden medegedeeld dat vele terreinen niet konden worden gecontroleerd, omdat het betreden ervan door den bezetter was verboden. Het aantal iepen dat wegens ziekte ter velling moest worden aangewezen daalde geleidelijk n.l. in 1941 26.000 bomen, in '42 19.000 en in 1943 14.500. Deze daling moet voornamelijk toegeschreven worden aan de gunstige weersomstandigheden n.l. lage temperatuur en veel neerslag. Slechts in Zeeland was de aantasting in 1943 groter. In 1944 kon aan een stelselmatige bestrijding nagenoeg niets gedaan worden.

Wat de bodemstatistiek betreft kan worden vermeld dat in 1944 de oppervlaktebepalingen voor die statistiek van geheel Nederland gereed kwamen.

De jaarverslagen bevatten verder nog mededelingen over de bosbranden, die niet verontrustend waren en over de ziekten en beschadigingen.

Beide verslagen verlicht door fraaie foto's, waarvan enkele een droevig beeld geven van de verwoestingen door het oorlogsgeweld.

Bij aandachtige lezing krijgt men een indruk van de vele moeilijkheden, waarmee de dienst in deze beide jaren te kampen had.